

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

M. Fabii Quintiliani Institutionum Oratoriarum Libri Duodecim

Summa diligentia ad fidem vetustissimorum codicum recogniti ac restituti

Quintilianus, Marcus Fabius

Lugd. Batav. ; Roterodami, 1665

Cap. VIII. De suasoria seu deliberativa, & prosopopoeia.

urn:nbn:de:hbz:466:1-12945

notaverit Cicero. Totum autem habet aliquid simile suavoriis : quia plerunque eadem illic suaderi , hîc laudari solent.

C A P. VIII.

De suavoria seu deliberativa, & prosopopœia.

IO **D**eliberativas quoque miror à quibusdam sola utilitate finitas. Ac si quid in his unum sequi oporteret, potior fuisset apud me Ciceronis sententia, qui hoc materiæ genus dignitate maxime contineri putat. ¹ Nec dubito quin hi qui sunt in illa priore sententia, secundum opinionem pulcherrimam, *ne utile quidem, nisi quod honestum* esset, existimarint. Et est hæc ratio verissima, si consilium contingat semper bonorum atque sapientum. Verum apud imperitos, apud quos frequenter dicenda sententia est populumque præcipue, qui ex pluribus constat indoctis, discernenda sunt hæc, & ² secundum communes magis intellectus loquendum. Sunt enim multi qui etiam quæ credunt *honestæ*, non tamen satis eadem *utilia* quoque existiment: quæ turpia esse dubitare non possunt, utilitatis specie ducti probent, ut ³ *foedus Numantinum, jugumque Caudinum.*

¹ **N**ec dubito.] Alludit ad paradoxum Stoicorum. statuerunt enim illi, *nihil esse utile quod non sit honestum*: quod à Socrate manasse videtur, qui eum pessime fecisse dixit, qui primus utilitatem ab honestate sejunxerit, cum hæc essent conjuncta natura. De quo fuit Cic. in offic. & paradoxis. quodque Aufonius hoc phalecio est complexus:

Nunquam discrepat utile à decoro.
Turneb.

² *Secundum communes magis, &c.*] Cic. quoque ait, hominum quoddam genus esse agreste & imperitum, quod sola utilitate ducatur: quoddam peritum & eruditum, quod *honestate* traha-

tur. cujus rei habendam putat rationem, ut hic quoque Fabius. Idem.

³ *Fœdus Numantinum, jugumque Caudinum.*] Hostilius Mancinus à Numantinis superatus, turpem cum illis pacem fecit, ut relictis armis & impedimentis omnibus exercitum reduceret. *Veturius* autem & *Posthumius* ad furcas Caudinas ab Herennio Samnitum duce clausi, pacem fecerunt his conditionibus, ut relictis armis & impedimentis, militibusque sub jugum missis discederent. Utrunque fœdus quod sine auctoritate senatus factum esset, irritum fuit & improbatum, ejusque auctores hostibus redditi ad supplicium. Idem. *Fœdus Numantinum,*

num. ¹ Ne qualitatē quidem statu, in quo & honestorum & utilium quæstio est, complecti eas satis est. Nam frequenter in his etiam conjecturæ locus est, nonnunquam tractatur aliqua finitio: aliquando etiam legales possunt incidere tractatus, in privata maxime consilia, siquando ambigitur, *an liceat*. De conjectura paulo post pluribus interrim, estne finitio apud Demosthenem, ² *det Halonnesum Philippus, an reddat?* apud Ciceronem in Philippicis, *quid sit tumultus?* Quid? non illa similis judicialium quæstio, *de statua Servii Sulpitii*, an iis demum ponenda sit, qui in legatione ferro sunt interempti? Ergo pars deliberativa (quæ eadem suasoria dicitur) de tempore futuro consultans, quærit etiam de præterito: officiis constat duobus, *suadendi*, ac *dissuadendi*: ³ Proœmio, quale est in judicialibus non ubique eget, quia consiliatus est ei quisque quem consulit. Initium tamen quodcunque debet habere aliquam proœmii speciem. nec enim abrupte, nec unde libuit, incipiendum: quia est aliquid in omni materia naturaliter primum. In senatu, & utique in concionibus, eadem ratio quæ apud iudices, acquirendæ sibi plerunque eorum apud quos dicendum sit, benevolentia. Nec mirum, cum etiam in Pænegyricis petatur audientium favor, ubi emolumentum non in utilitate aliqua, sed in sola laude consistit. ⁴ Aristoteles quidem, nec sine causa, putat & à nostra, & ab ejus qui dissentiet, persona, duci frequenter in consiliis exordium, quasi mutuantes hoc nobis à judiciali genere: nonnunquam

mantinum, jugumque Caudinum.] De fœdere Numantino Cicer. lib. 3. offic. & Plutarch. in vita Tiberii & C. Gracch. De jugo Caudino Livius dec. 1. libro 1. In Olinth Philip 8. Philip 9.

¹ *Ne qualitatē quidem.*] Trapezuntius ex Hermogenis sententia causas deliberativas statu negotiali complectitur, qui qualitas est de futuro. Turneb.

² *Ut det Halonnesum.*] Halonnesus insula Atheniensium erat, quæ occupata

à prædonibus, recepta est à Philippo. eam repetentibus Atheniensibus, beneficii titulo dare volebat Philippus. Atheniensibus Demosthenes suadet ut eam à Philippo repetant non ut munus, sed ut propriam hæreditatem. *Idem.*

³ *Proœmio, quale est.*] Si deliberatio est privata, brevissimo utendum est proœmio: sin publica, prolixiori, & judicialibus causis simili. *Idem.*

⁴ *Aristoteles.*] Rhetoric. 3.

quam etiam ut minor res majorve videatur. In demonstrativis vero proœmia esse maxime libera existimat. Nam & longe à materia duci, ¹ ut in *Helenes laude* Isocrates fecerit: & ex aliqua rei vicinia, ut idem in Panegyrico conqueritur *plus honoris corporum quam animorum virtutibus dari*: & Gorgias in Olympico laudans eos qui primi tales instituerunt conventus. ² Quos secutus videlicet Crispus Sallustius, in *bello Jugurthino & Catilinario* ³ nihil ad historiam pertinentibus principiis orsus est. Sed nunc ad suaforiam, in qua etiam quum proœmio utemur, brevior tamen & velut quodam capite tantum & initio debemus esse contenti. ⁴ Narrationem vero nunquam exiget privata deliberatio, ejus duntaxat rei, de qua dicenda sententia est: quia nemo ignorat id de quo consulit. Extrinsecus possunt pertinentia ad deliberationem multa narrari. In concionibus sæpe est etiam illa quæ ordinem rei docet, necessaria, ⁵ affectus, ut quæ maxime, implenda. Nam & concitanda & lenienda frequenter est ira, & ad metum, cupiditatem, odium, conciliationem, impellendi animi. Nonnunquam etiam movenda miseratio est, sive ut auxilium obsessis feratur, suadere oportebit, sive sociæ civitatis everisionem deflebimus. ⁶ Valet autem in consiliis auctoritas plurimum. Nam & prudentissimus esse haberique, & optimus is debet, qui sententiæ suæ de utilibus atque honestis credere omnes velit.

In

¹ *Ut in Helenes laude.* Nam exorditur Isocrates à rhetorum & sophistarum insectatione, qui absurdas materias nulliusque momenti orationibus suis tractare solent. *Idem.*

² *Quos secutus scil. Crispus Sallustius, &c.* Vide Vossium lib. 3. *Instit. Orator.* cap. xi. *Pith.*

³ *Nihil ad historiam pertin. principiis.* Nam in *bello Jugurthino* exorditur à falsa conquestione fragilitatis humanæ: in *bello Catilinario* à comparatione animi & corporis. *Turneb.*

⁴ *Narrationem vero.* Duplex suasio, publica & privata: duplex narratio quo-

que, altera rei de qua dicenda sententia est, altera rerum ad deliberationem pertinentium. igitur publica deliberatio utranque narrationem habere potest, privata duntaxat posteriorem. *Idem.*

⁵ *Affectus, ut quæ maxime, implenda.* In scriptis codicibus legitur, *affectus, ut quæ maxime, postulanda.* Impressi fere habent, *ad (sive &) affectus, ut quæque maxime postulabit.*

⁶ *Valet autem.* Locos ad confirmationem aptos nunc exequitur, primumque incipit à probatione morali, quæ à moribus dicentis sumitur. *Turnebus.*

I Graco

In judiciis enim vulgo fas habetur indulgere aliquid studio suo: Concilia nemo est qui neget secundum mores dari. ¹Græcorum quidem plurimi omne hoc officium concionale esse judicaverunt, & in sola reipublicæ administratione posuerunt. Quin & ²Cicero in hac maxime parte versatur. Ideoque suasuris *de pace, bello, copiis, operibus, vectigalibus*: hæc duo præcipue nota esse voluit, *vires civitatis, & mores*: ut ex natura cum ipsarum rerum, tum audientium, ratio suadendi duceretur. Nobis major in re videtur varietas. nam *& consultantium & consiliorum* plurima sunt genera. Quare in suadendo & dissuadendo tria primum spectanda erunt, *Quid sit de quo deliberetur, qui sint qui deliberent, qui sit qui suadeat*. Rem de qua deliberatur, aut certum est posse fieri, aut incertum. ³Si incertum, hæc erit quæstio sola, aut potentissima. Sæpe enim accidet ut prius dicamus, ne si possit quidem fieri, esse faciendum: deinde fieri non posse. Cum autem de hoc quæritur, conjectura est, ⁴*an Isthmos intercedi, an siccari palus Pontina, an portus fieri Hostiæ possit, an Alexander terras ultra Oceanum sit inventurus*. Sed in iis quoque quæ constabit posse fieri, conjectura aliquando erit: ut si quæritur an utique futurum sit *ut Carthaginem superent Romani*, ⁶*ut redeat Hannibal*, ⁷*si Scipio exercitum in Africam transfulerit*.

¹ Græcorum quidem plurimi.] Aristoteles lib. I. cap. 4. rhet. ad Theod. constanter concionale pro deliberativo vocat. Nunc porro de probationibus logicis agit, ante tamen Græcos reprehendit, qui deliberationem duntaxat publicam posuerunt. excusari tamen possunt, quod privatæ deliberationes non tam oratorem postularent, quam prudentem, nec tantum eloquentiæ admitterent. Idem.

² Cicero.] II. De Orat.

³ Si incertum.] Si res est incerta, conjectura est. itidem quoque conjectura est interdum, cum quæritur an res sit futura, tamen etsi constat, ex circumstantia ori-

tur conjectura. Turneb.

⁴ An Isthmos.] Suet. in Cesare. Vide Justinum.

⁵ Ultra Oceanum.] Nam Alexander eum audisset Democritum dicere, *plures esse mundos*, parum fidei habuit magistro Aristoteli, unicum esse statuenti: itaque navigare Oceanum voluit, ut alios orbes investigaret. Turneb.

⁶ Ut redeat.] Livius dec. 3. lib. 8.

⁷ Si Scipio exercitum, &c.] Cum Hannibal Italia non posset expelli, Scipio suavit uti trajiceret copias in Africam: ita enim futurum ut Carthaginenses auxilio destituti Hannibalem revocarent in Africam. quod & accidit. Turneb.

tulerit. Ut servant fidem Samnites, si Romani arma deposuerint. Quædam & fieri posse, & futura esse credibile est. ¹ sed aut alio tempore, aut alio loco, aut alio modo. Ubi conjecturæ non erit locus, alia sunt intuenda. Et primum, aut propter ipsam rem de qua sententiæ rogantur, consultabitur: aut propter alias intervenientes extrinsecus causas. Propter ipsam deliberant Patres conscripti, ² an stipendium militi constituent. Hæc materia simplex erit. ³ Accedunt causæ aut faciendi, ut deliberant P. C. an Fabios dedant Gallis bellum minitantibus. Aut non faciendi, ⁴ ut deliberat C. Cæsar an perseveret in Germaniam ire, cum milites passim testamenta facerent. Hæc suasoriæ duplices sunt. Nam & illic causa deliberandi est, quod bellum Galli minitentur: esse tamen quæstio potest, dedendi ne fuerint etiam citra hanc denuntiationem, qui ⁵ contra fas, cum legati missi essent, prælium inierint, regemque ad quem mandata acceperant, trucidarint. Et hîc nihil Cæsar sine dubio deliberet, nisi propter hanc militum perturbationem: est tamen locus quærendi, an citra hunc quoque casum penetrandum in Germaniam fuerit. ⁶ Semper autem de eo prius loquemur, de quo deliberari etiam detractis sequentibus posset. Partes suadendi quidam putaverunt honestum, utile, necessarium. ⁷ Ego

non

¹ Sed aut alio tempore, &c.] Tempus enim, locus & modus res mutant. Idem.

² An stipendium militi constituent.] Livius l. 5. ab urbe condita, scribit senatores de publico militibus stipendium constituisse, cum antea de suo militassent. quæ res gratissima fuit populo. Idem.

³ Accedunt cause, &c.] Cum Clusium à Gallis obsideretur, legati à Romanis missi sunt tres Fabii, qui jurgio orto cum Clusinis in Gallos manum conferuerunt, & Gallorum regem obruncarunt. Idem.

⁴ Ut deliberat C. Cæsar, &c.] Cum Cæsar esset in Ariovistum Germanorum regem iturus, ejus milites, Germanorum immanitate deterriti, animum de-

spondebant, & testamenta faciebant tanquam morituri. Idem.

⁵ Contra fas.] Ex jure gentium neque legati violari debent, nec ipsi quoque vim facere, aut prælium inire, nec quicquam præter mandata exponere. Idem.

⁶ Semper autem de eo.] In duplicibus his deliberationibus quæstio simplex priore loco tractanda, deinde ea quæ adjunctas habet causas faciendi aut non faciendi. Idem.

⁷ Ego non invenio huic tertiæ locum.] Duplex est necessarium: alterum simplex, quod aliter fieri nunquam potest, tollitque omnem deliberationis causam: quo modo fere à philosophis accipi solet: alterum ex conditione, quod graviorum metu

non invenio huic tertiæ locum. Quantalibet enim vis ingruat, aliquid fortasse pati necesse sit, nihil facere: de faciendo autem deliberatur. Quod si hanc vocant *necessitatem*, in quam ¹ homines graviorum metu coguntur, *utilitatis* erit quæstio: ut si *obsessi, & impares, & aqua ciboque defecti, de facienda ad hostem deditioe deliberent*, & dicatur, *necesse est*: nempe sequitur ut hoc subjiatur, alioqui pereundum est. ita propter id ipsum non est necesse, quia perire potius licet. denique ² non fecerunt Saguntini, nec in rate Opitergina circumventi. Igitur in his quoque causis aut de *sola utilitate* ambigetur, aut quæstio inter *utile* atque *honestum* consistet. At enim si quis liberos procreare volet, necesse habeat uxorem ducere. quis dubitat? sed ei qui pater vult fieri, liqueat ³ *necesse est uxorem esse ducendam*. Itaque mihi ne consilium quidem videtur, ubi necessitas est: non magis quam ubi constat quid fieri non posse. Omnis enim deliberatio de dubiis est. ⁴ Melius igitur, qui tertiam partem dixerunt *δύρατον*, quod nostri possibile nominant. quæ ut dura videatur appellatio, tamen sola est. Quas partes non omnes in omnem cadere suasoriam manifestius est quam ut docendum sit. ⁵ Tamen apud plerosque earum numerus augetur, à quibus ponuntur ut partes, quæ species sunt partium. Nam *fas, justum, pium, æquum, mansuetum* quoque (sic enim sunt interpretati τὸ ἡμέτερον) & si qua adhuc adjicere quis ejusdem gene-

metu faciendum dicimus. hoc autem etsi cadit in deliberationem, refertur tamen *ad utilitatem*. Quo modo vulgo accipitur, atque etiam à Cic. qui in *Partit.* locum à necessario non rejicit, sed loco ab utili comprehendit. Fab. autem Aristotelem sequitur, qui de contingentibus tantum & de his quæ ad nos referri nata sunt, quorumque origo & causa in nobis sita est, *consultationem* esse dicit. *Idem.*

¹ *Homines.*] Ut Casilineses Dec. 3. lib. 3.

² *Non fecerunt Saguntini.*] Hannibal

contra fœdus trajecto Ibero Saguntum oppidum Pop. Rom. socium obsedit, & octavo demum mense expugnavit. *Turn.* *Non fecerunt Saguntini.*] Decad. 3. lib. 2. Florus in epit. lib. 110.

³ *Necesse est uxorem esse ducendam.*] Arist. 3. Ethic. & Rhetoric. 1.

⁴ *Melius igitur, qui, &c.*] Tres sunt loci suasionis: duo finales, *utile & honestum*: tertius tanquam quoddam medium ad finem, ut proclivius rem adipiscamur. *Turneb.*

⁵ *Tamen apud plerosque.*] Aristot. 1. Rhet. ad Alexand.

Q 4

I Qui

generis, velit, subjici possunt *honestati*. An sit autem facile, magnum, jucundum, sine periculo, ad quaestionem pertinet *utilitatis*: ¹ qui loci oriuntur ex contradictione. Est quidem utile, sed difficile, parvum, injucundum, periculosum. Tamen quibusdam videtur esse nonnunquam de jucunditate sola consultatio, ² ut si *de aedificando theatro, instituendis ludis*, deliberetur. Sed neminem adeo solutum luxu puto, ut nihil causa suadendi sequatur praeter voluptatem. Praecedat enim semper aliquid necesse est, ut in ludis *honor deorum*, in theatro non inutilis laborum remissio, deformis & incommoda ³ turbæ, si id non sit, conflictatio: & nihilominus eadem illa religio, cum theatrum veluti quoddam illius sacri templum vocabimus. ⁴ Sæpe vero & utilitatem despiciendam esse dicimus ut honesta faciamus: ut cum illis Opiterginis damus consilium, ne se hostibus dedant, quanquam perituri sint nisi fecerint. Et utilia honestis praefereamus: ut ⁵ *cum suademus ut bello Punico* ⁶ *servi armentur*. Sed tamen neque hic plane concedendum est esse id inhonestum: liberos enim natura omnes, & eisdem constare elementis, & fortasse antiquis etiam nobilibus ortos, dici potest: & illic ubi manifestum periculum est, opponenda

¹ *Qui loci oriuntur ex contradictione.*] Species hæ quæ partibus subjiciuntur, ex adversariorum contradictione nascuntur: quanquam *contradictio* maximè apparet in utilitate. nam etsi utile dixeris, facilitati tamen opponetur difficultas. non item in honestate. *Turneb.*

² *Ut si de aedificando theatro.*] Species hæ utilitatis sunt tanquam secundarii loci. nonnulli tamen existimant de sola jucunditate interdum constitui deliberationem. quod sensisse videtur Aristotel. qui *jucundum* putavit esse locum præcipuum & generalem suasionis. quod tamen falsum esse *Fabius* demonstrat. *Idem.*

³ *Turbæ conflictatio.*] Ludi in theatro exhibebantur sæpenumero: cumque *illic fori & cuncti distincti* essent, unde

populus, equites, senatores spectarent, nulla exoriebatur turba, quæ alioqui in ludis esset futura. *Idem.*

⁴ *Sæpe vero & utilitatem.*] Deliberationes duæ sunt simplices, *de utili & inutili, de honesto & turpi*: tres duplices, *de duobus utilibus, de duobus honestis, de honesto & utili*, idque vel in duorum comparatione, vel in plurium superlacione. *Idem.*

⁵ *Cum suademus ut bello Punico.*] *Florus* in epitome lib. 110. Liv. decad. 3. lib. 4.

⁶ *Servi armentur.*] *Ex lege*, servi militare non poterant, ut docent jurisconsulti: tamen secundo Punico bello, post cladem Cannensem, servi armati sunt, appellatique sunt *volones*. *Turneb.*

ponenda alia: ut crudelius etiam perituros affirmemus, si se dediderint, siue hostis non servaverit fidem, siue Cæsar vicerit, quod est vero similius. Hæc autem, quæ tantum inter se pugnant, plerunque nominibus deflecti solent. Nam & utilitas ipsa expugnatur ab iis qui dicunt non solum potiora esse honesta quam utilia, sed ne utilia quidem esse quæ non sint honesta: & contra quod nos *honestum*, illi *vanum*, *ambitosum*, *stolidum*, verbis quam re probabilius vocant. ² Nec tantum inutilibus comparantur utilia, sed inter se quoque ipsa: ut ex duobus eligamus, in altero quid sit magis, in altero quid sit minus. Crescit hoc adhuc. Nam interim triplices etiam suasoriæ incidunt: ¹ ut cum Pompejus deliberavit, *Parthos*, an *Africam*, an *Ægyptum* peteret. Ita non tantum utrum sit melius, sed quid sit optimum, quaeritur. Itemque contra. Nec unquam incidet in hoc genere materiæ dubitatio rei quæ undique secundum nos sit. Nam ubi contradictioni locus non est, quæ potest esse causa dubitandi? ³ Ita fere omnis suasoria nihil est aliud quam comparatio. ⁴ Videndumque, quid consecuturi simus, & per quid: ut æstimari possit, plus in eo quod petimus, sit commodi: an vero in eo per quod petimus, incommodi. ⁵ Est utilitatis & in tempore quaestio, *Expedit, sed non nunc*. Et in loco, *Non hic*, Et in persona, *Non nobis, non contra hos*. Et in genere agendi, *Non sic*. Et in modo, *Non in tantum*.

Sed

¹ *Nec tantum inutilibus.*] Interdum quaestio est de duobus aut pluribus utilibus: quod item valet in contrario. exterum Fabius quintam deliberationem omisit, quæ est de duobus aut pluribus honestis, vel quod intelligeretur ex similitudine plurium utilium, vel adeo ex simplici honesto. *Idem.*

² *Ut cum Pompeius deliberavit, &c.*] Pompejus acie Pharsalica prostrigatus, Mitylenam venit, illicque deliberavit deberetne proficisci in *Parthos*, an in *Africam* ad *Jubam* regem, an in *Ægyptum* ad *Ptolemæum*, ut exercitum instauraret adversus *Cæsarem*. sed *Theophranis* suasionem *Ægyptum* petivit. *Idem.*

Pompejus deliberavit.] *Plutarch.* in *Pompejo*.

³ *Item fere omnis, &c.*] Comparatio autem inter duos aut plures fit: ergo non à nobis tantum pendet. *Turneb.*

⁴ *Videndumque.*] In deliberatione habenda est ratio *finis & medi*, & pro utriusque commodo vel incommodo rem suadere aut dissuadere debemus. *Idem.*

⁵ *Est utilitatis.*] Quemadmodum *honestas* ex natura rei demonstratur, & illa eruitur ex honesti fontibus: ita *utilitas* spargenda est in omnes circumstantias: quoniam hæc demonstrant rem esse utilem, aut contra. *Idem.*

Q 5

I Sed

¹ Sed personam sapius ² decoris gratia intuemur, quæ & in nobis, & in iis qui deliberant, spectanda est. ³ Itaque quamvis exempla plurimum in consiliis possunt, quia facillime ad consentiendum homines ducuntur experimentis: refert tamen quorum auctoritas, & quibus adhibeatur. Diversi sunt enim deliberantium animi, duplex conditio. Nam consultant aut plures, aut singuli: sed in utrisque differentia: quia & in pluribus multum interest *Senatus sit, an populus: Romani, an Fidenates: Græci, an Barbari*, & in singulis, *Catoni petendos honores suademus, an C. Mario*: ⁴ de ratione belli Scipio prior, an Fabius deliberet. Proinde intuenda, *sexus, dignitas, ætas*. Sed mores præcipue discrimen dabunt. Et honesta quidem honestis suadere facillimum est: si vero apud turpes recta obtinere conabimur, ne videamur exprobrare diversam vitæ sectam, cavendum est. ⁵ Et animus deliberantis, non ipsa honesti natura, quam ille non respicit, permovendus: sed laude, vulgi opinione, & si parum proficiet hæc vanitas, secutura ex his utilitate: aliquanto vero magis objiciendo aliquos, si diversa fecerint, metus. ⁶ Nam præter id quod his levissimi cujusque animus facillime

¹ *Sed personam.*] Secundum est membrum divisionis superioris. Etenim in deliberatione dixerat, rem esse inspiciendam, de qua egit: & personam, tum illorum quibus suademus, tum nostram. *Idem.*

² *Decoris.*] *Decorum* intelligendum est illud quod positum est in moderatione quadam & temperantia. est & *decorum poëticum*, quo accommodant scriptores personis & rebus orationem. *Idem.*

³ *Itaque quamvis exempla, &c.*] *Exemplorum usus* cum ubique, tum in genere deliberativo plurimum valet, modo delectus adhibeatur, ut non quæcunque, sed gravissimorum hominum tantummodo & aptissima quæque adducamus. *Idem.*

⁴ *De ratione belli.*] Apud *Livium lib. 8.*

decad. 3. de ratione belli Carthaginien- sis deliberatur à Scipione & Fabio. suadet Scipio ut bellum transferatur in Africam, suadet Fabius ut in Italia geratur. Idem.

⁵ *Et animus deliberantis.*] Hæc ex *Partition. Cicero*. cum ait, homines multo magis mala fugiunt, quam sequuntur bona: nec honesta tam expetunt quam devitant turpia. Est enim genus hominum ad honestatem natum, malo cultu, pravisque opinionibus omne corruptum. nemo tamen est tam agrestis, quem non si ipsa honestas minus, contumelia tamen & dedecus magnopere moveat. *Idem.*

⁶ *Nam præter id.*] Animi improborum perturbationibus facile agitantur & impelluntur, non item proborum, ut docet *Cicero in Tusculano*. Itaque improbis spem

lime terretur, nescio an etiam naturaliter apud plurimos plus valeat *malorum timor*, quam *spes bonorum*: ¹ sicut facilius eisdem turpium quam honestorum intellectus est. ² Aliquando bonis quoque suadentur parum decora, dantur parum bonis consilia in quibus ipsorum qui consulunt, spectatur utilitas. Nec me fallit quæ statim cogitatio subire possit legentem. Hoc ergo præcipis? & hoc fas putas? Poterat me liberare M. Cicero, qui ita scribit ad Brutum, *Propositis plurimis quæ honeste suaderi Cæsari possent, si mihi bonus vir, si hæc suadeam? Minime.* Suasoris enim finis est utilitas ejus cui quisque suadet. *At recta sunt*: quis negat? sed non est semper rectis in suadendo locus. Sed quia est altior quæstio, nec tantum ad suasorias, pertinet, destinatus est mihi hic locus duodecimo (qui summus futurus est) libro. Nec ego quicquam fieri turpiter velim, verum interim hæc vel ad scholarum exercitationes pertinere credantur. nam & iniquorum ratio noscenda est, ut melius æqua tueamur. Interim si quis bono inhonesta suadebit, meminerit non suadere tanquam inhonesta, ut quidam declamatores. ³ Sextum Pomp. ad piraticam, propter hoc ipsum, quod turpis & crudelis sit, impellunt: sed dandus illis deformibus color, idque etiam apud malos. *Nec enim est quisquam tam malus, ut malus videri velit.* Sic Catilina apud Sallust. loquitur, ut rem sceleratissimam non malitia, ⁴ sed indignatione videatur audere. Sic ⁵ Atreus apud Varium:

Jam

spem utilitatis & metum incommodi proponere oportet. *Idem.*

¹ *Sicut facilius.*] Unde Seneca, *Vitia sine dolore discuntur: qui vero virtutes per se hausserit, nemo inventus est.* *Idem.*

² *Aliquando bonis quoque.*] Interdum parum honesta suademus honestis. ubi utilitatem sectamur. sed videtur Fabius ab instituto suo recedere. nam cum instituat oratorem virum bonum, non videtur esse probitatis, inhonesta & indecora honestis suadere: quanquam hoc defendere nititur. *Idem.*

³ *Sextum Pompeium, &c.*] Sextus Pompeius, Pompeii Magni filius, ex servitiis undique contraxit copias, & mare Siculum pirata infestavit, victusque est ab Agrippa. *Idem.*

⁴ *Sed indignatione, &c.*] Nam Catilina illic indignatur, quod videat remp. & urbis magistratus in paucorum esse potestate, cum reliqui sint illis obnoxii. *Idem.*

⁵ *Sic Atreus apud Varum.*] Varium, est legendum, cujus Thyestem Fabius lib. 10. commendat, aitque posse cum Græcis quibuslibet comparari. *Idem.*

I Ut

Jam fero (inquit) *infandissima, jam facere cogor.*

Quanto magis eis quibus cura famæ fuit, conservandus est hic vel ambitus? Quare & cum Ciceroni dabimus consilium ut *Antonium roget*, vel etiam ¹ ut *Philippicas* (ita vitam pollicente eo) *exurat*, non cupiditatem lucis allegabimus (hæc enim si valet in animo ejus, tacentibus quoque nobis valet) sed ut se reipublicæ servet hortabimur. Hac illi opus est occasione, ne cum talium precum pudeat. Et Cajo Cæsari suadentes regnum affirmabimus, stare jam rempublicam nisi uno regente non posse. Nam qui de re nefaria deliberat, id solum quærit, quomodo quam minimum peccare videatur. ² Multum refert etiam quæ sit persona suadentis: quia antea acta vita, si illustris fuit, aut clarius genus, aut ætas, aut fortuna, affert expectationem. Providendum est, ne quæ dicuntur, ab eo qui dicit, dissentiant. At his contraria summissiorem quendam modum postulant. Nam quæ in aliis *libertas* est, in aliis *licentia* vocatur. Et quibusdam sufficit *auctoritas*, quosdam *ratio* ipsa ægre tuetur. ³ Ideoque longe mihi difficillimæ videntur *protopopœiæ*, in quibus ad reliquum suavoriæ laborem accedit etiam personæ difficultas. Nanque idem illud aliter *Cæsar*, aliter *Cicero*, aliter *Cato* suadere debet. Utilissima vero hæc exercitatio, vel quod duplicis est operis, vel quod poëtis quoque, aut historiarum futuris scriptoribus plurimum confert, verum & oratoribus necessaria. Nam sunt multæ à Græcis Latinisque compositæ orationes quibus alii uterentur, ad quorum conditionem vitamque ap-
tanda

¹ *Ut Philippicas exurat.*] Thema est hoc declamatorium, habeturque apud Senecam in declamationibus. *Idem.*

² *Multum refert etiam.*] Vita magis quam oratio persuadet, inquit Gregorius. *Idem.*

³ *Ideoque longe mihi, &c.*] Hic appellat *protopopœiam* Fabius orationem suavoriam, aut etiam quamlibet. nam,

ut postea ostendit, etiam fiunt *protopopœiæ* in controversiis, quæ non sub nostra, sed alterius persona dicuntur. solent alii appellare *Ethopœiam*. Hac duplicis certe est operis. nam & laborandum est ut personæ decorum servemus, & ut suadendi locos tractemus. Nam omnis *protopopœia* cadit fere in suavoriam. Plura vide apud *Fab. lib. 2. cap. 4.* *Idem.*

tanda quæ dicebantur fuerunt. ¹ An eodem modo cogitavit, aut eandem personam induit Cicero cum scriberet Cn. Pompejo, & cum C. Appio, cæterisque, ac non uniuscujusque eorum fortunam, dignitatem, res gestas intuitus omnium quibus vocem dabat, etiam imaginem expressit? ut melius quidem, sed tamen ipsi dicere viderentur. Neque enim minus vitiosa est oratio, si ab homine, quam si à re cui accommodari debuit, diffidet: ideoque ² Lysias optime videtur in iis quæ scribebat indoctis, servasse veritatis fidem. ³ Enimvero præcipue declamatoribus considerandum est, quid cuique personæ conveniat: qui paucissimas controversias ita dicunt ut advocati: plerunque filii, patres, divites, senes, asperi, lenes, avari, denique superstitiosi, timidi, derisores fiunt: ut vix comædiarum actoribus plures habitus in pronuntiando concipiendi sint, quam his in dicendo. Quæ omnia videri possunt *prosopepæia*, quas ego suasoriis subjeci, quia nullo alio ab his quam persona distant. ⁴ Quanquam hæc aliquando etiam in controversias ducitur, quæ ex historiis compositæ, certius agentium nominibus continentur. Neque ignoro plerunque exercitationis gratia poni & poëticas & historicas, ut ⁵ *Priami verba* apud Achillem, aut ⁶ *Syllæ dictaturam deponentis* in concione. Sed hæc in partes cedunt trium generum in quæ causas divisimus. Nam & rogare, indicare, rationem reddere, & alia de quibus supra dictum est, varie,

¹ *An eodem modo.*] Cicero aliquando nobilibus Romanis orationes scribebat, quas illi ediscebant, & in senatu aut apud populum pronunciabant. *Idem.*

² *Ideoque Lysias.*] Lex erat Athenis, ne quis patronum suæ causæ adhiberet, sed unusquisque suam causam ageret. At legi fraus fiebat, & oratores alii orationes componebant, quas illi ediscebant, & apud judicem pronunciabant. *Idem.*

³ *Enimvero præcipue declam.*] Aliter

orator controversiam dicit, aliter declamator. nam declamator sibi induit personam illius quem defendit, orator non item. *Idem.*

⁴ *Quanquam hæc aliquando.*] *Prosopepæia* non solum continetur suasoriis causis, verumetiam in judicialibus aliquando apparet. nam *themata* ab historiis plerunque ducimus, & judiciales causas illis aptamus. *Idem.*

⁵ *Priam.*] Virgil. Iliad. 24.

⁶ *Syllæ dictaturam.*] Vide Plutarch. in Sylla.

rie, atque ut res vult, in materia *judiciali, deliberativa, demonstrativa*, subjicere solemus. Frequentissime vero in his utimur ficta personarum quas ipsi substituimus, oratione, ¹ ut apud Ciceronem pro Cœlio, Clodium & cæcus Appius, & Clodius frater, ille in castigationem, ² hic in rationem amorum compositus alloquitur. Solent in scholis fingi materiæ ad deliberandum similiores controversiis, ex utroque genere commistæ: ut cum ³ apud C. Cæsarem consultatio de pœna Theodoti ponitur. Constat enim accusatione & defensione causæ, quod est judicialium proprium. Permista autem est & utilitatis ratio, *an pro Cæsare fuerit occidi Pompejum: an timendum à rege bellum, si Theodotus sit occisus: an id minime opportunum hoc tempore, & periculosum, & certe longum sit futurum.* Quæritur & de honesto, *deceatne Cæsarem ultio Pompeii: an sit verendum ne pejorem faciat suarum partium causam, si Pompejum indignum morte fateatur.* Quod genus accidere etiam veritati potest. ⁴ Non simplex autem circa suasorias error in plerisque declamatoribus fuit, qui dicendi genus in his diversum atque in totum illi judiciali contrarium esse existimarunt. Nam & principia abrupta, & concitatam semper orationem, & in verbis effusionem (ut ipsi vocant) cultum affectaverunt, & earum breviores utique commentarios quam ⁵ judicialis materiæ facere elaborarunt. Ego porro ut proœmio video non utique opus esse suasoriis, propter quas dixi supra causas, ita cur initio furioso sit exclamandum, non intelligo: cum proposita consultatione rogatus sententiam si modo est sanus, ⁶ non quiritet,

¹ *Ut apud Ciceronem.]* Hoc vocatur *Idolopœia*, cum persona quasi ab inferis excitatur, & illi oratio accommodatur. *Idem.*

² *Hic in rationem, &c.]* Antea Fab. locutus est de *prosoopœia* quæ tota est in oratione: hoc loco de ea agit, quæ ut figura est in orationis parte. *Idem.*

³ *Apud Cæsarem consult.]* Theodotus pædagogus erat Ptolemæi pupilli

Alexandrinorum regis. Is suasit Ptolemæo ut Pompejum interficeret, & illius caput ad Cæsarem ferret. *Idem.*

⁴ *Non simplex autem.]* Quædam Fabius scribit hoc loco de elocutione generis suasorii, nonnullosque declamatores arguit, qui prava hoc in genere utebantur elocutione. *Idem.*

⁵ *Judicialis.]* Leg. *legalis.*

⁶ *Non quiritet.]* *Quiritare* est querula voce

quiritet, sed quam maxime potest civili & humano ingressu mereri assensum deliberantis velit. Cur autem torrens, & utique æqualiter concitata sit in ea dicentis ratio, cum vel præcipue moderationem rationemque consilia desiderent? Neque ego negaverim sæpius ¹ subsidere in controversiis impetum dicendi proæmio, narratione, argumentis: quem si detrahas, id fere supererit, quo suasoria constant: verum id quoque æqualius erit, non tumultuosius atque turbidius. ² Verborum autem magnificentia non validius est affectanda suasorias declamantibus, sed contingit magis. Nam & personæ fere magnæ fingentibus placent, *regum, principum, populi, senatus*, & res ampliores. ³ ita cum verba rebus aptentur, ipso materiæ nitore clarescunt. Alia veris consiliis ratio est: ideoque Theophrastus quam maxime ⁴ remotum ab omni affectatione in deliberativo genere voluit esse sermonem, secutus in hoc auctoritatem præceptoris sui, quanquam dissentire ab eo non timide solet. Nanque Aristoteles idoneam maxime ad scribendum *demonstrativam* proximamque ab ea *judicalem* putavit: videlicet quoniam prior illa tota esset ostentationis, hæc secunda egeret artis, vel ad fallendum, ⁵ si ita poposcisset utilitas: consilia fide prudentiaque constarent. Quibus in demonstrativa consentio. Nam & omnes alii scriptores idem tradiderunt. In judiciis autem consiliisque secundum conditionem ipsius

quæ
voce populi Rom. atque Quiritum opem implorare. hinc tractum est, quod qui lædebantur injuria, opem populi petebant. *Idem.*

¹ *Subsidere.*] Metaphora ab insidiatoribus, id est, *latere.* *Idem.*

² *Verborum autem magnificentia.*] Hætenus de *stylo*, nunc de *verbis* agit. *Magnificentiam* autem appellat, illustrem compositionem quæ rem extollit & dictione & sententia. hujus meminit lib. 4. cap. de narratione. Demetrius quoque Phalereus *magnificentie* præcepta præscribit in lib. de interpretatione. *Idem.*

³ *Ita cum verba rebus aptentur.*] Præceptum hoc est de genere characteris in suasoria materia, cujus ratio (ut servetur decorum) petitur & à rebus & à personis, ut in aliis quoque generibus. *Idem.*

⁴ *Remotum ab omni affectatione.*] Theophrastus in deliberativo, orationis simplicitatem ab affectatione remotam probat. qua de re præcepta sunt apud Aristidem rhetorem, & apud Demetrium Phalereum in lib. de interpretatione. *Idem.*

⁵ *Si ita poposcisset utilitas.*] Hoc addit, quod id non esse faciendum alio loco asserit. *Idem.*

I Tota

quæ tractabitur rei, accommodandam dicendî credo rationem. Nam & Philippicas Demosthenis eisdem quibus habitas in judiciis orationes, video eminere virtutibus. Et Ciceronis sententiæ & conciones, non minus clarum quam est in accusationibus ac defensionibus, eloquentiæ lumen ostendunt. Dicit tamen idem de suasoria, hoc modo, ¹ *Tota autem oratio, simplex & gravis, & sententiis debet ornatio-
rior esse quam verbis.* Usum exemplorum nulli materiæ magis convenire merito fere omnes consentiunt, cum plerunque videantur respondere futura præteritis, ² habeaturque experimentum velut quoddam rationis testimonium. Brevis quoque aut copia non genere materiæ, sed modo constant. Nam ut in consiliis plerunque simplicior quæstio est, ³ ita sæpe in causis minor. ⁴ Quæ omnia vera esse sciet, si quis non orationes modo, sed historias etiam (nanque in his conciones atque sententiæ plerunque suadendi ac dissuadendi funguntur officio) legere maluerit, quam in commentariis rhetorum consensescere. Inveniet enim nec in consiliis abrupta initia, & concitatus sæpe in judiciis dictum, & verba aptata rebus in utroque genere, & breviores aliquanto causarum orationes quam sententiarum. Ne illa quidem in his vitia deprehendet, quibus quidam declamatores laborant, quod & contra sentientibus inhumane con-

¹ *Tota autem oratio.*] Hoc præceptum Cic. mutuatus est ex Arist. & Theophrasto, ut pleraque etiam alia in Partitionibus. si tamen recte intelligatur, nihil peccat: significat enim ornatum orationis sequi potius debere sententiam, quam præire, ut potior habeatur delectus sententiarum, quam verborum, cum tamen verba sententiis sint aptanda. *Idem.*

² *Habeatur experimentum.*] In exemplo conjungitur similitudo consilii, & similitudo eventus: videre tamen oportet, ut antea monuit, quorum exemplorum auctoritatem afferamus, & quibus proponamus. *Idem.*

³ *Ita sæpe in causis minor.*] Quosdam reprehendit, qui præcipiebant ut orationes *judiciales* essent prolixiores, *deliberativæ* breviores, cum id non ex causis, sed ex argumento sit metiendum. itaque nonnunquam prolixiores sunt deliberativæ quam judiciales. *Idem.*

⁴ *Quæ omnia.*] Perfunctorie monet Fabius, satius esse evolvere orationes, aut etiam conciones historicorum, atque ex illis artificium eruere, quam ex rhetorum præceptionibus semper pendere. usus liquidem, auctore Cicerone, omnium magistrorum præcepta exuperat. *Idem.*

1 Hæc

ne convitiantur, & ita plerunque dicunt, tanquam ab iis qui deliberant utique dissentiant: ideoque objurgantibus similiores sunt, quam suadentibus. ¹ Hæc adolescentes sibi scripta sciant, ne aliter quam dicturi sint, exerceri velint & in desuescendis morentur. Cæterum cum advocari cœperint in consilia amicorum, dicere sententiam in senatu, suadere si quid consulet princeps, quod præceptis fortasse non credunt, usu docebuntur.

¹ Hæc adolescentes.] Hoc pertinet ad præceptum declamationis, quod & lib. 2. monuit, ut declamationes quam proxime veras causas imitentur, alioqui pravam fore exercitationem. Idem.

C A P. IX.

De partibus causarum judicialium.

Nunc de judiciali genere, quod est præcipue multiplex, ¹ sed officiis constat duobus, ¹ intentionis ac depulsionis. Ius
cujus partes, ut plurimis auctoribus placuit, quinque sunt, *proœmium, narratio, probatio, refutatio, peroratio*. His adjece-
runt quidam ² *partitionem, propositionem, excessum*: quarum
priorum duæ probationi succedunt. Nam proponere quidem quæ sis probaturus, necesse est: sed & concludere.
Cur igitur si illa pars causæ est, non & hæc sit? ³ *Partitio*
vero dispositionis est species, ipsa *dispositio* pars rhetorices,
& per omnes materias totumque earum corpus æqualiter
fusa, sicut *inventio* & *elocutio*. Ideoque eam non orationis
totius partem unam esse credendum est, sed quæstionum
etiam

Genus judiciale quia est omnium difficillimum, majorem quoque postulat præceptorum rationem. itaque huic generi 4. sequentes libros deputat, sequiturque harum partium rationem in librorum ordine. nam libro quarto de exordio & narratione agit, quinto de confirmatione & confutatione, sexto de conclusione, septimo materiam hujus generis explicat, quæ in *stasis* est posita. Turneb.

¹ Intentionis ac dep.] Καταπόρευσις ἢ ἀποπόρευσις. Pithæus.

² Partitionem.] Quæ rectius dicitur dispositionis species. Idem.

³ Partitio vero dispos. est species.] Dispositio est optima collocatio rerum inventarum: cujus cum aliæ pleræque sunt species, tum ipsa quoque partitio est. nam cum in certâ membra rem totam partiatur, indicat quæ futura sit collocatio capitum in tota oratione. Turneb.

R. I Egressis